

MARGINALITATS I HEGEMONIES. LA UNIÓ GENERAL DE TREBALLADORS DE CATALUNYA, 1922-1939

DAVID BALLESTER

Arran de la mort de Pablo Iglesias, pel desembre del 1925, a la pàgina que *El Socialista* dedicava al moviment obrer a Catalunya es feia una reflexió sobre la feblesa del socialisme en aquest territori i es qualificava la situació com «la cosa más rara y chocante del mundo» en tant que Barcelona havia de ser «un horno de socialismo». Tot seguit es preguntava per què el socialisme no s'havia *aclimatat* a Catalunya. Tretze anys més tard, Joan Comorera es feia la pregunta següent: «¿Por qué en cuarenta y cinco años la UGT no pudo desarrollarse normalmente en Cataluña, y en cuatro, particularmente en los dos últimos, lo ha hecho con tanto vigor?», i hi afegia: «En Cataluña ya nadie lo duda, había grandes masas que sólo podían pasar a formar parte de la UGT, ¿por qué no lo hicieron antes?».

Aquest inici de reflexió sobre la implantació del socialisme a Catalunya no era la primera vegada que se'l feien els dirigents marxistes catalans. Ja abans de la Guerra Civil, socialistes i no socialistes havien debatut àmpliament l'evidència del no-arrelament d'aquesta ideologia en un país industrial com Catalunya. Fins i tot la frase esmentada de Comorera encara es pot matisar més: els quatre anys de què parla es podrien reduir a menys de dos i mig i col·locar l'inici del desvetllament ugetista a Catalunya en la primavera del 1936. La veritat és que la màxima de García Quejido en el sentit que «Del Ebro para allá, para ellos [en referència als anarcosindicalistes]» havia estat certa durant decennis, malgrat que la UGT havia nascut a terres catalanes el 1888.

Aquesta manca evident d'arrelament és un dels factors fonamentals que justifiquen l'oblit historiogràfic que ha patit la UGT catalana. En aquest sentit, ben pocs treballs monogràfics s'han realitzat sobre la dita qüestió, alhora que les obres que fan referència a la UGT d'Espanya acostumen a liquidar les seves referències a l'actuació del sindicat a Catalunya tot fent esment de la «notable debilidad» de l'ugetisme en aquest territori.

La tesi doctoral que he fet, *Marginalitats i hegemonies. La Unió General de Treballadors de Catalunya, 1922-1939*, ha estat un intent de redreçar aquesta situació centrant-la en l'estudi de la vida del sindicat des del 1922 fins al 1939. És a dir, contraposar els anys que els mateixos ugetistes qualifiquen de «vida lánguida» amb la poderosa UGT del període bèl·lic, que ben poc tenia a veure amb la que havia estat el seva tradicional línia d'actuació.

Amb aquest objectiu, la tesi ha estat enfocada en tot moment com un estudi sobre fonts primàries que emanaven de la mateixa actuació del sindicat, és a dir, documentació interna localitzada sobretot a la Fundación Pablo Iglesias de Madrid i, molt especialment, a l'Archivo Histórico Nacional, Sección Guerra Civil de Salamanca. Aquesta darrera institució és el lloc on

s'ha localitzat la major part de la documentació emprada i on, malgrat l'ajut inestimable de la publicació *Fuentes para el estudio de la UGT*, s'ha hagut d'afrontar el desgavell arxivístic en què es troben els centenars de lligalls de la secció Político-social Barcelona, part fonamental aquesta sobre la qual s'ha hagut de centrar la recerca. Igualment ha estat d'ajut inestimable la nombrosa premsa que la UGT catalana generà entre 1936 i 1939, més d'un centenar de capçaleres, així com valuosos testimoniatges orals.

A les pàgines que segueixen intentarem donar una mínima informació de l'estructura i del contingut del treball. Aquest ha estat dividit en tres blocs clarament diferenciats. El primer, de caràcter introductor, aporta un panorama de l'evolució del sindicat a Catalunya des de la seva fundació fins al 1922. En aquesta data, la creació de la Federació Regional de Catalunya i la proclamació immediata de la dictadura de Primo de Rivera, donen un contingut nou a l'actuació de la UGT que justifica plenament el tall. Així, una segona etapa inclou els anys compresos entre la data esmentada de creació de la regional fins a l'esclat de la Guerra Civil.

La tercera etapa hauria de comprendre lògicament el període bèl·lic, amb un epíleg final sobre els primers anys de l'exili. Si bé als capítols anteriors preval una visió organitzativa, quantitativa i d'actuació sindical de la UGT, és evident que arran de les transformacions que a tots nivells s'esdevenen a partir de l'estiu de 1936 calia ampliar l'òptica en l'anàlisi de l'actuació de la UGT catalana. Per primer cop en la seva història, aquest sindicat aconseguia esdevenir una veritable organització de masses i a la vegada tenir a les seves mans àmplies parcel·les de poder polític, econòmic i militar. Aquesta mateixa amplitud de responsabilitats ha obligat a discernir quins eren els aspectes fonamentals que s'havien de considerar objecte d'estudi, essent conscient que tota selecció ha de determinar deixar de banda aspectes igualment fonamentals i que per si sols ja serien mereixedors d'una monografia.

El primer bloc dins d'aquesta tercera etapa faria referència a aspectes organitzatius i quantitius. Així, s'hi han estudiat el funcionament del màxim òrgan de direcció, el Secretariat Regional, i també el del Comitè de Catalunya i de les federacions regionals d'indústria que en depenien. Abans de l'inici de la Guerra Civil, la UGT catalana només en tenia 5 de constituïdes i en el decurs del conflicte passà a tenir-ne 29, a part dels importats sindicats d'oficis diversos que en un nombre superior als 400 proliferaren arreu del país. Tot seguit s'hi ha intentat recuperar la biografia política i sindical dels dirigents del sindicat en el període estudiat no tan sols en la seva tasca en el sindicat, sinó també en les organitzacions parasocialistes del període (Casa del Poble, Ateneu Socialista, Cooperativa...) i els seus respectius partits polítics d'origen. El tercer capítol, potser el d'elaboració més minuciosa, amb tots els annexos que se'n desprenen, ha estat un intent de quantificació de l'extraordinari procés de creixement que experimentà la UGT catalana a partir de la primavera del 1936, però molt especialment, com és lògic (no hem pas d'oblidar el decret de sindicació obligatòria), a partir de l'inici de la Guerra Civil. Aquest apartat inclou també estudis puntuals sobre la Federació Catalana de Treballadors de Banca i Borsa, la FCTT i la Federació Local de Barcelona. Finalment, per cloure aquest primer bloc, s'hi ha tractat de la important qüestió de la premsa ugetista abans i durant la Guerra Civil.

El segon apartat, sempre dins del període de guerra, ha estat centrat en l'estudi de l'actuació de la UGT en el context polític i sindical del moment. Així hi ha hagut lloc per analitzar-hi les

relacions, sovint conflictives, amb la UGT d'Espanya; el paper del sindicat com a «central sindical catalana» ja que inclou importants sectors nacionalistes com els representats pel CADCI, per la FNEC o bé per l'Associació de Funcionaris de la Generalitat; i igualment s'hi ha intentat trencar l'axioma d'una UGT catalana «central sindical burgesa» enfocant quin fou el paper del GEPCI (Gremis i Entitats de Petits Comerciants i Industrials) en el si del sindicat. Tot seguit s'hi ha estudiat quin fou el paper dels homes que, procedents del POUM i mitjançant la FOUS, ingressaren a la UGT. Són els qui han estat qualificats com «els ugetistes derrotats» del maig de 1937, sector aquest sempre incòmode per a la direcció del sindicat i que ja des de molt abans de la data esmentada era perseguit dins dels seus rengles per la seva voluntat de donar a aquell un caràcter «revolucionari» que, segons el seu criteri, la direcció encapçalada per Sesé i Del Barrio no representava. Finalment, s'hi ha fet esment de la bipolarització sindical CNT-UGT, tot intentant, sempre des d'una òptica ugetista, analitzar-ne els paràmetres, els quals, segons el meu criteri i malgrat la innegable força assolida per la UGT, sempre tingueren un caràcter de subsidiarietat del sindicat ugetista respecte als rivals confederals, com es posà en relleu —per exemple— durant «la gran por» de les jornades de maig.

El tercer i darrer apartat en el període de guerra és un intent d'intentar esbrinar si l'eslògan ugetista d'aquells anys, «Sindicats enfront la guerra», es pogué portar a la pràctica. És a dir, si un sindicat que representava bona part de la classe treballadora, amb responsabilitats quasi a tots els nivells de l'aparell d'Estat, aconseguí els seus objectius de mobilitzar els seus afiliats —mitjançant una nova moral— per tal d'aconseguir el grau d'esforç necessari per guanyar la guerra. En aquest punt ha estat fonamental discernir entre afiliació i militància, ja que, si bé la primera fou extraordinàriament àmplia, cal dir que el grau de mobilització i conscienciació fou molt baix. La tasca de formació dels seus afiliats que es proposà el sindicat des del mateix 1936 mai no assolí les fites prefixades. Així, aviat el sindicat hagué de parlar, més que de formació, de depuració, havent de plantar cara a tota una sèrie de problemes de la rereguarda (emboscats, desertors, imprescindibles...) als quals no s'ha donat habitualment el grau de consideració que aconsellarien les més que notables dimensions que assoliren.

Un cop plantejada quina ha estat la línia d'actuació per donar cos a aquest estudi sobre la UGT catalana, caldria aportar-hi alguns elements de judici. En primer lloc, cal valorar la història de la UGT a Catalunya fins al 1936 com la història d'un fracàs. El model de sindicalisme de la II Internacional fou ben poc engrescador per a uns treballadors catalans que tenien un marc d'actuació prou peculiar, així com perquè no s'adaptava mimèticament a una proposta ugetista. Una proposta que no tenia en compte ni la tradició federal que des de feia dècennis tenia l'esquerra catalana, ni la naturalesa de la lluita de classes al país, ni l'estructura econòmica. A la resta de l'Estat, les grans federacions d'indústria podien ser útils, però no pas a Catalunya, on era més pràctica l'actuació a escala local. Això allunyava dels afiliats potencials un model basat en la moderació i en la fe en un reformisme estatal, model aquest que des de Catalunya es veia com un referent d'un burocratisme centralista que no s'hi acceptà, mai a la vegada, la dependència d'un projecte polític com l'encarnat pel PSOE, amb un reglamentisme i un centralisme a ultrança, tampoc no havia de ser gens atractiu per a les masses catalanes. D'aquí, en bona part, la seva afeció per l'antiestatisme que representava l'opció dels rivals cenetistes.

També s'han de tenir presents, pel seu pes en l'evolució posterior del sindicat, les dificultats inicials que la UGT tingué en el seu intent d'arrelament a Barcelona. Una UGT que no trobà un espai a partir del qual podia progressar perquè es trobava encerclada per uns anarcocol·lectivistes força moderats i un sindicalisme reformista representat per les TCV. No gaires anys després, les direccions centrals del sindicat havien de començar a veure amb escepticisme les possibilitats d'arrelar en un territori que des de bon principi no se'ls mostrà propici.

Tanmateix, i pel que fa als anys posteriors a la fracassada incidència de la UGT en la Solidaritat Obrera, s'haurien de tenir en consideració les relacions peculiars que s'establiren entre el republicanisme català i una CNT majoritària fins ben entrats els anys trenta, aspecte aquest que obstaculitzà i condicionà els intents ugetistes d'arrelar-hi.

Al costat d'aquestes valoracions, s'ha de veure en quina mesura l'actitud que adoptaren els socialistes de la UGT i del PSOE a Catalunya davant el fet nacional català en condicionà les possibilitats d'afermament al país. Bé és cert que actituds d'indiferència en aquesta qüestió no foren obstacle perquè unes altres opcions sindicals s'hi hegemonitzessin sindicalment, però també hi és que, pel que fa a l'espectre del proletariat català sobre el qual volia incidir la UGT, aquest és un apartat que cal no menystenir.

Malgrat que, segons el meu criteri, hi ha hagut un intent en uns determinats àmbits historiogràfics de passar per sobre d'aquest aspecte, no crec que sigui lícit deixar-lo de banda. Si els mateixos dirigents de la UGT parlen sense embuts de les pugnes entre «catalans» i «no catalans» i d'agressions en les assemblees ugetistes quan algú gosava parlar en català, per què ha de ser un factor que cal no tenir en compte? Malgrat el reduccionisme dels exemples esmentats, és un aspecte que s'ha de valorar a l'hora de voler entendre la manca d'atractiu de la proposta ugetista a Catalunya, en tant que el seu internacionalisme, que només justificava el centralisme dels comitès madrilenys, anava acompanyat d'un discurs agressiu envers el fet nacional català. A quina premsa publicada a Catalunya podem trobar atacs més durs, alhora que grotescos, respecte no solament al catalanisme, sinó a la mateixa catalanitat? Per a un sector dels possibles afiliats a la UGT, aquest havia de ser un factor que calia tenir en compte no pas per sumar, sinó per no restar; molt especialment —cal insistir-hi— per a una franja de treballadors als quals la seva situació socioeconòmica podia fer que l'oferta sindical de la UGT fos més atractiva.

Una altra variable que cal considerar amb referència a la manca de projecció de la UGT a Catalunya fou el poc pes que des de ben aviat van tenir els ugetistes catalans en els organismes dirigents del sindicat.

Des del 1915, aproximadament, es pot constatar que en els organismes centrals de direcció hi ha una manca total de credibilitat respecte a les possibilitats de l'organització d'arrelar a Catalunya: es negà —gairebé sempre amb unes altes dosis de desconfiança— qualsevol suport que se sol·licités des de terres catalanes. S'anorrea així tota opció no pas per aconseguir una notable extensió a zones habitualment ermes, sinó per sortir de la veritable vida marginal que es portava a aquest efecte. En uns moments determinats és evident que des de la direcció central es prefereix una UGT reduïda i fàcilment controlable a un sindicat més gran però alhora menys dòcil.

Tanta era aquesta prostració del socialisme a Catalunya, que ni tan sols les pugnes internes, que des del final dels anys vint caracteritzaren la vida del sindicat i del partit, no arribaren a tenir el seu reflex a Catalunya. El *largocaballerisme* s'imposà en ambdós nivells el 1931 i les discrepàncies foren inexistents durant tota l'etapa republicana, fins que els seguidors de Largo Caballero foren foragitats de la direcció del secretariat el juny de 1936 mitjançant un cop de mà, encapçalat per Del Barrio-Sesé, precisament comunistes. A la vegada, la creació del PSUC, d'esquena a la direcció central del partit, també esmorteí la incidència del largocaballerisme a Catalunya.

Un altre aspecte del qual hem de fer esment a l'hora de valorar el perquè del fracàs ugetista cal que faci referència a l'escàs pes polític, sindical i intel·lectual dels dirigents que tingué la UGT a Catalunya fins al 1936. Foren uns quadres sempre caracteritzats per una microcefàlia considerable que es perllongaren durant anys als comitès dirigents, en alguns casos decennis, acomodats amb notables concentracions de càrrecs de responsabilitat en una estructura burocràtica no gens democràtica ni permeable. Cal afegir-hi la vàlua i la formació escasses —com a norma general— dels qui formaven les direccions. Hi trobem la contradicció que molts d'aquells qui haurien pogut tenir més projecció romanien sovint al marge de la direcció, o fins i tot eren foragitats del sindicat mitjançant expulsions o escissions. Quin dels dirigents de l'etapa republicana té un paper destacat durant la Guerra Civil, bé en els rengles de l'organització o bé quant a la gestió econòmica, política i militar, fora del sindicat? Ben pocs, i bona part d'ells per haver accedit als rengles de la UGT a partir de la USC o el PCC, no pas de la Federació Catalana del PSOE. De tota manera, i no pas com a justificació, sinó com a factor de comprensió, cal dir que actituds com ara les mantingudes per uns dirigents determinats de la UGT catalana foren possibles tant pels estrets marges en què es movia l'organització com pel seu caràcter tangencial en el context de la UGT d'Espanya.

La trajectòria dels tres dirigents més il·lustratius del període 1910-1936 (Joan Duran, Joaquim Escofet i Vila Cuenca) és el millor reflex del que assenyalarem. Eren homes d'escassa vàlua, alguns d'ells fins i tot de baixa condició moral (Vila Cuenca fou foragitat de la direcció el gener del 1936 com a conseqüència d'un fosc afer econòmic), escollits per conduir un sindicat que durant força anys va fracassar en l'intent de construir una UGT de Catalunya en comptes d'una UGT a Catalunya.

Tota la tasca portada a terme durant l'etapa republicana fou emmetzinada per tres problemes que gairebé es poden considerar enquistats a la UGT del període.

En primer lloc, la penyora que significà per a l'ugetisme la seva actuació durant els anys de la dictadura primoriverista, estratègia aquesta que a Catalunya els reportà ben pocs beneficis i sí un descrèdit força perjudicial. En segon lloc, la voluntat manifesta d'actuar com la central sindical *pròpia* del règim republicà a partir de la tasca reformista de Largo Caballero des del Ministeri de Treball durant el primer bienni. Aquest fet condicionà els progressos a l'èxit dels organismes emanats d'aquesta política; no havent quallat l'actuació d'aquells a Catalunya, les possibilitats de creixement hi quedaren anorreades. Cal fer esment de les dificultats que sobre aquest àmbit hagué de representar la pugna constant entre el Govern autònom i el central amb

referència a l'aplicació de la legislació social en territori català. A la vegada, en l'inici dels anys republicans, l'actitud procliu a la CNT dels homes de l'ERC en el Govern de la Generalitat durant força mesos significà igualment un obstacle en la voluntat intervencionista manifesta de la UGT. En tercer lloc, cal fer esment de la constant problemàtica interna que afectà les organitzacions socialistes i ugetistes catalanes en aquells anys. Malgrat les escasses forces, la pugna entre immobilitistes i renovadors, centralistes i autonomistes, hi fou sempre present. L'escissió del 1934 és només la culminació d'una llarga sèrie de picabaralles —en què tot sovint es barrejaven aspectes més personals que no políticossindicals. El fet que des del 1930 trobem dues seus ugetistes a Barcelona, amb un caràcter ideològic completament diferent a l'una i a l'altra, reflecteix que la tensió, equivalent en força aspectes a inactivitat, estigué sempre a l'ordre del dia. A partir d'aquest moment, la cohesió en els rengles de la UGT catalana senzillament no existeix. Aquesta línia d'enfrontaments tradicional culminà en el conegut Congrés del Walkyria per l'abril del 1934, acte definit per un membre de la direcció central que hi va assistir com d'«infinitos tumultos» i on, de fet, l'única cosa que es féu —amb la formació de la UGSOC— fou donar forma organitzativa a dues concepcions de l'ugetisme que feia anys que malvivien sota l'acròstic de la UGT.

Perquè la UGT esdevingués a Catalunya una força sindical a tenir en compte caldria passar pel fracàs de l'octubre de 1934 i que les tendències unitàries s'accentuessin, tant políticament com sindicalment, i ambdues s'entrelliguessin. Tota aquesta sèrie de noves posicions permeté que una organització que la feblesa organitzativa habitual, a més de l'escissió de 1934 i la inacció posterior als Fets d'Octubre, havia convertit en quasi res començés a redreçar-se a partir d'unes quotes d'implantació extraordinàriament febles. Aquest redreçament, potenciat pel fet que la UGT havia esdevingut l'eix on convergien força sindicats d'inspiració marxista, va provocar una de les contradiccions més evidents alhora que significatives en la història del sindicat a Catalunya. Contradicció representada pel fet de coincidir aquest redreçament organitzatiu, força remarcable a partir de la primavera de 1936, amb la crisi de direcció més profunda que havia patit el sindicat des de la seva fundació. La successió d'equips dirigents en els sis primers mesos de 1936 n'és la millor mostra, amb tres secretaris generals i cinc d'administratius al capdavant del Secretariat en menys de centcinquanta dies. Aquests dos processos paral·lels (crisi/redreçament) no fan més que demostrar el caire extern del procés de creixement que experimentava el sindicat.

Un cop hagué esclatat la Guerra Civil, tot canvià de sobte. Feia poques setmanes, una orgànicament feble UGT, malgrat l'innegable procés de creixement previ, havia vist com en un hàbil cop de mà (impensable en una organització de més solidesa) un grup de dirigents comunistes amb el suport de socialistes partidaris de la unitat —tots ells amb força experiència política i sindical malgrat l'extrema joventut d'algun d'ells— havia aconseguit el control del secretariat. Homes aquests afavorits pels corrents unitaris del moment i que, d'esquena tant al PSOE com al PCC, assoleixen els seus objectius obviant en tot moment els estatuts de l'organització. L'inici immediat del conflicte evità disputes alhora que els ratificà *de facto* en la direcció. Lògicament, a ells també els sorprengué el col·lapse que seguí el fracassat cop militar amb l'enfonsament consegüent de l'aparell de l'Estat, enfonsament que, de retruc, diposità a les mans de la UGT unes àmplies responsabilitats polítiques, econòmiques i militars a les quals calia

fer cara. Per tant, per als homes de la UGT havia arribat el moment de centralitzar, d'organitzar i de dirigir en un context de revolució democraticoburguesa que ells entenien que s'esdevenia.

L'objectiu fonamental havia de ser sobretot la intervenció econòmica. En conseqüència, es trobaven que, amb el trencament de les atribucions habituals que un sindicat havia de desenvolupar, tenien al davant una tasca enorme sense gens ni mica d'experiència per afrontar-la: propietaris i administradors havien desaparegut; per tant, la gestió era a les seves mans. Quan la Generalitat va donar, poques setmanes després, un marc legal a partir del qual s'havia de desenvolupar l'acció econòmica, els ugetistes van continuar defensant aquest nou ordenament com a millor opció per aconseguir els seus objectius, que no eren sinó fer prevaler la victòria militar per damunt de qualsevol altre plantejament, alhora que esdevenir la força majoritària en el món sindical català, tal com s'havia perseguit, o, millor, somiat, durant força anys. Aquesta posició i el convenciment respecte a l'etapa de la revolució que s'estava vivint determinaren de bon principi enfrontaments amb cenetistes i poumistes. Amb els primers, sobretot per la seva disputa del mateix espai sindical, i amb els segons, per la concepció diferent del moment històric, amb la peculiaritat que aquests darrers defensaren les seves posicions contràries a la línia portada a terme pel secretariat des dels seus rengles a conseqüència de l'ingrés dels sindicats de la FOUS a la UGT pel setembre de 1936.

Per als dirigents ugetistes del període bèl·lic era evident que, per portar a terme la seva política, era necessària una aliança amb la petita burgesia. El GEPCI fou la millor expressió d'aquesta voluntat. En funció de l'etapa de la revolució que es vivia, no es tractava pas d'una contradicció, sinó d'una estratègia conjuntural per dur a terme que permetia la canalització vers l'objectiu suprem de la victòria d'uns grups socials que haurien pogut esdevenir una cinquena columna a la rereguarda catalana.

Els homes del secretariat sempre estigueren impossibilitats de donar una resposta organitzativa adequada a tota aquesta nova situació. Tal vegada era pretendre massa per a un sindicat que experimentava un procés de creixement que pot ser considerat únic en la història del moviment sindical català i espanyol. Només calen algunes xifres per reflectir aquesta asseveració. Dels 122 sindicats ugetistes de 1933 i dels 222 de 1934, el Secretariat Regional passà a controlar-ne —segons càlculs propis— 2.611 en el moment de màxima irradiació el 1938; a la vegada, la UGT fou present a 855 municipis, i a 113 localitats motors de Catalunya (30 el 1933 i 79 el 1934), repartits per la totalitat de les comarques catalanes (el 1933 només era present a 17, i el 1934, a 28). Traduint a xifres, hem calculat un total d'uns 486.000 afiliats (el sindicat afirmà agosaradament superar els 600.000). Calen més exemples per valorar aquest creixement com a extraordinari?

Arran d'aquesta nova situació, és cert que s'engegà una nova estructura organitzativa, tant horitzontal com vertical, però en realitat el seu funcionament sempre presentà força deficiències i el pes de conduir l'organització restà en mans d'uns pocs homes. Mai, ni en quantitat ni en qualitat, els membres del secretariat i els qui dirigien les federacions d'indústria no aconseguiren veure la seva acció recolzada en una base més o menys àmplia de militants. Podem parlar un cop més de microcefàlia, sense que iniciatives com la de l'Escola de Militants donessin cap resultat en aquesta qüestió.

És aquesta una UGT, forta numèricament, que tindrà més de cent òrgans de premsa, que organitzarà divisions de l'exèrcit, gaudirà d'un important patrimoni immobiliari i gestionarà des d'emissores de ràdio fins a hospitals, però que no aconseguirà mai donar resposta a un dels reptes més importants que les condicions creades per la guerra li determina: fer un cos mínimament homogeni de les desenes de milers d'afiliats que el sindicat enquadra i que aquests segueixin les directrius emanades de la direcció. Aconseguir que els afiliats esdevinguin militants li és una tasca impossible de portar a bon terme.

A partir de la premissa que s'ha de tenir cura a l'hora de diferenciar afiliació i militància, emana un dels problemes cabdals de la UGT del període bèl·lic, com és l'enorme diferència entre «el front i la rereguarda», tal com es deia llavors. Reduir l'abisme fou un dels objectius a què el sindicat s'enfrontà llavors, tot intentant que la rereguarda adquirís una mentalitat «de guerra», sobretot pel que fa a la producció. Però els homes del secretariat no reeixiren en trobar-se davant el mur de la indiferència dels uns i la passivitat dels altres. En conseqüència, les paraules depuració i formació esdevingueren part del llenguatge ugetista del moment, encara que a la pràctica no va haver-hi mai una ferma voluntat d'enfrontar-se a ambdós problemes. La formació dels afiliats a la UGT esdevingué una assignatura pendent que no s'afrontà d'una manera decidida fins que els rebels es trobaven a punt d'encetar el que fou l'ofensiva definitiva sobre Catalunya.

Respecte a la depuració, els homes de la UGT preferiren confondre el terme i actuar només amb la intenció de fer callar les veus crítiques que des dels mateixos rengles del sindicat es feien sentir sobre l'actuació de la direcció, en lloc de netejar els seus rengles dels «aprofitadors de la revolució». Així, el seu objectiu va ésser depurar els ugetistes que amb militància política al POUM prenien posicions crítiques davant la direcció. Paral·lelament, aquest conflicte s'entrelligà amb el derivat de les deteriorades relacions mantingudes entre les direccions catalanes i espanyola, ja que aquesta sempre donà suport als crítics envers el secretariat. Si bé els màxims dirigents de la UGT d'Espanya van estar a punt de desautoritzar la direcció catalana a l'estiu-tardor del 1936, podem parlar d'un cert restabliment de relacions des del final d'any, encara que sempre foren marcades per una gran desconfiança mútua de la qual es derivà una conflictivitat accentuada fins a la sortida de Largo Caballero del capdavant de la UGT d'Espanya. Lògicament, el secretariat havia de donar suport complet a la nova direcció socialistanegrinista, que l'aconseguí l'octubre del 1937. Amb González Peña al capdavant del sindicat, la més gran afinitat ideològica havia de portar forçosament a unes relacions molt més planeres, desconegudes fins a aquell moment.

Era una UGT que, per altra banda, i a conseqüència directa de la sindicació obligatòria, havia esdevingut una organització de masses amb certs trets de «calaix de sastre», on havien ingressat desenes de sindicats del caràcter més divers; procedents del sindicalisme autònom, d'entitats professionals, de l'espectre nacionalista, dels sindicats d'oposició o bé dels antics sindicats bloquistes. Al costat seu també s'aixoplugaren amplis sectors de la població catalana empesos per la necessitat de disposar d'un carnet sindical per realitzar les tasques fonamentals en la vida quotidiana.

Amb un pes decisiu de la «no-afiliació», és evident l'ampli ventall d'opcions en la procedència de l'afiliació ugetista, però és clar que una part dels afiliats tenien una tradició sindical innegable,

bona part «alliberats» per la CNT en la crisi del període republicà. Aquest fet qüestionava l'afirmació que a la UGT només s'aixoplugaren burgesos atemorits. A la vegada, l'important contingent d'afiliació procedent dels rengles del nacionalisme reforçà un front on la UGT no havia tingut més que mancances fins a aquell moment. Aquest fet impulsà en els homes del secretariat la voluntat d'ocupar l'espai sindical que des de feia anys es parlava que estava destinat a una tercera «central sindical catalana». Amb aquest objectiu, esmerçà esforços en l'anomenat «plet del CADCI» de principi de l'estiu del 1937, quan sectors nacionalistes qüestionaren aquesta pretensió ugetista.

En conseqüència, tal com es desprèn de l'anàlisi de la seva actuació, la «refundada» UGT que emanà de les jornades de juliol hagué d'afrontar de bon començament una àmplia problemàtica: el desgavell organitzatiu, producte de l'allau d'afiliats; la tensió generada pel trencament de relacions amb la UGT d'Espanya, l'actuació en el seu si dels homes del POUM i la qüestió esmentada de la «central catalana». Tot això, conjuntament amb l'assumpció de responsabilitats de govern i de caràcter militar i de la gestió d'àmplies parcel·les econòmiques, tot cercant l'aliança amb la petita burgesia. A aquests aspectes s'hagué d'afegir la fricció lògica que des d'una posició inicial d'inferioritat es va mantenir amb la CNT, sindicat aquest que, malgrat beneficiar-se també de la sindicació obligatòria, hagué de veure la seva tradicional hegemonia qüestionada per una UGT ascendent.

Les relacions amb els cenetistes són una successió de fracassos d'un pretès esperit unitari que en teoria acompanyava els uns i els altres, tot amagant llurs pretensions hegemòniques. L'establiment dels primers i fracassats pactes entre ambdues centrals serví a la UGT per guanyar temps i esdevenir al cap de poc —amb el suport del PSUC— una alternativa ja sòlida als anarcosindicalistes. A partir del maig de 1937, la situació lògicament canvià, amb una UGT capaç de tractar d'igual a igual els seus rivals, cosa que fins a aquell moment, malgrat l'aparença de les xifres d'afiliació, no havia estat realitat.

En el moment de celebrar-se el III Congrés del Secretariat (novembre de 1937), la UGT catalana ha assolit unes quotes d'estabilitat notable després de quinze mesos d'una tensió remarcable, aspecte aquest que, per descomptat, li hagué d'hipotecar l'actuació en força fronts. D'altra banda, havia estat capaç de donar una mínima coherència al creixement extraordinari que havia experimentat. Igualment havia consolidat l'equip dirigent que havia accedit a la direcció durant juny-juliol de 1936, direcció que ara, en el decurs del congrés, fou renovada i ampliada. Però, sobretot, havia aconseguit resoldre força contenciosos que havien centrat fins a aquell moment bona part dels seus esforços: s'hi havia liquidat l'oposició pumista, s'havien establert relacions d'avantatge amb la CNT, i s'hi havia consolidat l'ingrés dels sindicats nacionalistes (exceptuant-ne la FNEC), alhora que s'havia resolt el contenciós amb l'Executiva Nacional, per tal d'arribar finalment al ple reconeixement del Secretariat.

Aquesta UGT catalana emanada del III Congrés tenia tot un bagatge a la seva esquena que calia no menystenir. Representada al Govern de la Generalitat i amb una força quantitativa innegable, podia afrontar nous reptes que fins a aquell moment tota la problemàtica anterior no li havia permès. Des del final de 1937 i durant tot el 1938 no es pot pas parlar d'un gir o d'un canvi de paràmetres d'actuació a partir de l'alliberament, que sens dubte havia significat la

liquidació dels contenciosos esmentats. No hi hagué ni tan sols una accentuació de la fins llavors només anunciada voluntat depuradora i formativa dels afiliats. I és que durant el 1938 els problemes generats per la gestió econòmica foren els que hagueren de centrar la seva actuació, sempre sota el ritme que marcava el desenvolupament de les operacions militars. A la vegada s'hagué de comptar amb l'accentuació paral·lela d'unes altres responsabilitats i d'uns altres problemes, com els que s'adquiriren respecte a la mobilització i l'equipament dels reclutes, així com les tasques de persecució de les nombroses desercions i l'emboscada. Igualment, la mobilització constant d'homes no feia més que desballestar les estructures de direcció de la federació i del sindicat i del mateix secretariat.

Així, de nou, la UGT catalana fou desbordada pel context que havia d'afrontar. El fet de convertir el Comitè de Catalunya en un organisme itinerant en els darrers mesos del 1938 no fou més que un intent va de dinamitzar una afiliació i una rereguarda ja completament convençudes de la derrota imminent. Després d'un breu pelegrinatge sota les bombes enemigues per terres gironines, la majoria dels quadres del sindicat creuaren la frontera camí d'un llarg exili pel febrer de 1939. Darrere seu quedava una experiència de tres anys que havia representat per primer cop en la història de Catalunya una formació sindical d'arrels marxistes que hauria pogut aconseguir una implantació notable al llarg de tot el país. En l'exili, amb l'actuació sindical lògicament subordinada a la política, la UGT catalana reflectí en la seva actuació quin havia estat el caràcter que hi havia predominat durant la guerra; només cal veure l'evolució majoritària dels seus homes —en els rengles comunistes— per entendre-ho, alhora que s'hi posaren de manifest totes les contradiccions que, com a conseqüència de l'extraordinària dimensió del moment històric que es vivia, quedaren soterrades fins a la derrota.